

❖ חצי שיעור אסור מדאורייתא (ר' יוחנן)

▪ גדר דאורייתא – חצי לאיצטרופי

▪ החצי עצמו הוא אסור

♦ איסור כמותי

שו"ת אחיעזר חלק ג סימן לא והתורה אסרה כל חלק וחלק שנאסר משום דם ונבילה, אף אחרי שנפרד

▪ איסור אכילה כזית והלכה למשה מסיני מרחיב את האיסור לפחות מכזית

משנה למלך חו"מ א, ז ובשלמא במאי דהוה ס"ל דסתם אכילה היא כזית ואף דהשיעורין הם הלכה למשה מסיני

▪ איסור אכילה במשהו והלכה למשה לסיני מעכב את העונש עד כזית

מפענח צפונות פרק י"א סימן ד וגם משנה למלך חו"מ א, ז וראיתי להרא"ם ז"ל...ור"י ס"ל דלא אתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אלא לעונשין אבל לאיסורא כדקאי קאי

♦ אם לא כן א"א לחייב בשיעור שלם

משך חכמה ויקרא פרק ז פסוק כג אבל אם חצי שיעור היתר הוא, איך תחייב על שיעור שלם

♦ ראוי להשלים לשיעור שלם

▪ סימן לאיסור

קובץ שעורים בבא בתרא אות שסז דהא דחזי לאיצטרופי, היא הוכחה וראיה דח"ש הוא איסור

▪ אותו חצי שיעור עצמו

שו"ת מרחשת ח"א סימן נב סעיף ה אות א

❖ חצי שיעור מותר מדאורייתא (ריש לקיש)

▪ חצי עבירה

♦ איסור איכותי

משנה למלך חו"מ א, ז...ור"ל ס"ל דאכילה הוי כזית ומשום הכי אית ליה דחצי שיעור מותר מה"ת...

מפענח צפונות פרק י"א סימן ד לפי"ר לר"ל חצי שיעור מותר משום שזה כעין חצי שיעור באיכות דהכמות הוא האיכות

▪ חצי שיעור

♦ ההלכה למשה מסיני מגדיר את השיעור של איסור ועונש ביחד

משנה למלך חו"מ א, ז וראיתי להרא"ם ז"ל...ור"ל סבירא ליה דמוקמינן לה להלכתא איסורא כי היכי דמוקמינן לה

אעונשין וליכא בחצי שיעור איסור מן התורה

♦ השיעור לחייב אסור את החצי שיעור למפרע

מפענח צפונות פרק י"א סימן ד דמודה ר"ל בעתיד להשלים אף דס"ל דחצי שיעור מותר מן התורה, אי"כ חזינן דס"ל דהכמות הוא האיכות לא בגדר הצטרפות זה רק כשמתחילה אינו רוצה להשלים אז הוה זה, כמו מין אחר, אבל אם רוצה להשלים אף ביותר מכדי אכילת פרס חל שם האיסור עליו רק דאין בו חיוב

❖ חצי שיעור באיסורים אחרים

▪ רק באיסורי אכילה

♦ מכל חלב

שו"ת חכם צבי סימן פו דשאני איסורי אכילה דאית לן קרא דכל חלב

♦ רק איסורים שמלקטים בזמן

שאגת אריה סי' פא וה"ט לא שייך אלא באיסורי אכילה דקיי"ל אם אוכל כזית בכדי שיעור אכילת פרס מצטרף וחייב עליו

▪ גם בשאר איסורי התורה

♦ כל איסורים

שו"ת חכם צבי סימן פו אבל בעיני' אפי' בפחות מכזית צריך לבערו דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי משנה למלך חו"מ א, ז ומדברי הר"ן בפ"ג דשבועות נראה דמש"ה אצטריך לטעמא דחזי לאיצטרופי משום דאי מקרא דכל חלב לא הוה ילפינן מיניה לשאר איסורין משום דהו"א גזירת הכתוב היא בחלב

♦ רק באחשביה

שו"ת חכם צבי סי' פו י"ל דאף דבכל האסורין פחות מכשיעור נמי אסור מה"ת היינו דוקא בעושה מעשה שמחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור

♦ רק איסור שיש בו כרת

רש"י קידושין נ. ד"ה שליח ויהיה מכאן ראייה לדעת הסוברים דאין ח"ש אסור מה"ת אלא דומיא דחלב שהוא איסור כרת

♦ רק איסור שאין לו שעת היתר

משנה למלך חו"מ א, ז וראיתי לרב מהרל"ח בתשובה סי' נ"א דחצי שיעור אסור משום דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת היתר מה שאין כן בחמץ שמותר קודם הפסח ולכן הוצרך פסוק בפני עצמו בחמץ לאסור חצי שיעור

❖ חצי שיעור – איסור עצמאי או חלק מכל עבירה

עיין שו"ת צפנת פענח סי' רפח אם יש נ"מ בין ח"ש של כרת לשאר ח"ש, מהך דשבועות (כד) ובתוספתא שם מוכח דאין נ"מ וכן ביומא (עד)

❖ חצי שיעור – במצוות עשה

משנה למלך חו"מ א, ז אך במצוות עשה אי אמרת דאכילה אפילו כל שהוא במשמע א"כ כי אתא הלכתא עקריה לקרא מכל וכל דהא האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום

מנ"ח מצווה ו' מסתפק בזה ובמצווה קל"ד...ולפ"ז מוכח דגבי מ"ע אין מצוה בפחות משיעור...

ויקרא פרק ג(יז) חקת עולם לדורותיכם בכל מושבתיכם **כל חלב** וכל דם לא תאכלו: פ**ויקרא פרק ז**

- (כב) ויִדְבֹר יִקְנֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 (כג) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר **כל חלב** שֹׁר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ:
 (כד) וְחֹלֵב נְבִלָה וְחֹלֵב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל מְלֹאכָה וְאָכַל לֹא תֹאכְלוּהוּ:
 (כה) **כִּי כָל אֹכֵל חֹלֵב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אֲשֶׁה לִיקְנֹק וְנִכְרַתְהָ הַנֶּפֶשׁ הָאֲכָלָת מַעֲמִיָּה:**
 (כו) וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְעוֹף וְלַבְּהֵמָה:
 (כז) כָּל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל כָּל דָּם וְנִכְרַתְהָ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲמִיָּה: פ

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עג עמוד ב

משנה. יום הכפורים **אסור** באכילה, ובשתיה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה והמלך והכלה ירחצו את פניהם, והחיה תנעול את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין. האוכל ככותבת הגסה, כמוה וכגרעינתה, והשוטה מלא לוגמיו - חייב. כל האוכלים מצטרפין לככותבת, וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו. האוכל ושוטה אין מצטרפין.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עג עמוד ב

גמרא. **אסור?** ענוש כרת הוא! - אמר רבי אילא, ואיתימא רבי ירמיה: לא נצרכה אלא לחצי שיעור. - הניחא למאן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה, אלא למאן דאמר חצי שיעור מותר מן התורה, מאי איכא למימר? דאיתמר, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. הניחא לרבי יוחנן, אלא לריש לקיש מאי איכא למימר? - מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עד עמוד א

גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא. איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה, כוי וחצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה - תלמוד לומר **ויקרא ז+ כל חלב!** - מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

רבינו חננאל מסכת יומא דף עד עמוד א

חצי שיעור. ר' יוחנן אומר אסור מן התורה. דכיון דחזו לאיצטרופי **אכילה קרינא ביה**. ר"ל אמר אסור מדרבנן. אכילה אמרה רחמנא וליכא.

תוספות ישנים מסכת יומא דף עד עמוד א

רבי יוחנן אמר אסור מן התורה משום דחזי לאיצטרופי. מיהו עיקר טעמא דר' יוחנן דדריש ליה לקמן מקרא **דכל חלב** [וא"כ מלקי נמי לקי] דהכי משמע דמיירי קרא דכל חלב מדקאמר אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה כו' [וקשה] דהוה ליה למימר לרבי יוחנן הלכה כרבי שמעון ולריש לקיש כרבנן ועוד דרבי יוחנן גופיה קאמר בגמרא פרק שלשה מינין (דף לה ב) ופרק אלו עוברין (דף מג ב) כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר כו' **ואי חצי שיעור לקי צירוף למה לי ואומר רבי דלאו קושיא היא דכולהו כרבנן סבירא להו מדלא שני ליה ריש לקיש הכא** היא כרבי שמעון ואנא דאמרי כרבנן **אלא ע"כ הכא לענין איסורא דקרא דכל חלב לא מיירי אלא באיסור בעלמא** ובסוף פרק גיד הנשה (דף קג ב) בעי ר' יוחנן שיעור שלם למלקות דאמרינן התם אבר מן החי שחלקו מבחוץ פטור מבפנים בתוך פיו רבי יוחנן אמר חייב הרי נהנה גרונו בכזית כו' **מיהו קשה לה"ר אלחנן דמאי שנא דהכא לא יליף מכל חלב אלא איסור אזהרה בעלמא ולא מלקות** ואילו בפסחים בפרק אלו עוברין (דף מג:): יליף מכל מחמצת לא תאכלו דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו דמאי שנא כל מחמצת לא תאכלו מכל חלב לא תאכלו ויש לחלק בדרשות כו':

רש"י מסכת שבת דף עד עמוד א

וכי מותר לאפות פחות מכשיעור - נהי דחיוב חטאת ליכא, איסורא מיהא איכא, דקיימא לן חצי שיעור אסור מן התורה, בפרק בתרא דיומא (עד, א), והיכי קתני בורר לכתחלה?

חידושי מהר"ם חלאווה מסכת פסחים מד:

...לר"עקיבא נמי נימא משרת להיתר מצטרף לאיסור וממנה אתה דן לכל התורה כולה. כלומר לאיסור אבל לא למלקות דאין מלקין על ההיקשות. וכי תימא לאיסור מאי נפקא מינה והא קיימא לן חצי שיעור אסור מה"ת א"ל נפקא מינה לפחות מחצי זית וכדכתיבנא.

חידושי מהר"ם חלאווה מסכת פסחים מה.

...אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שאין עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק אינו עובר מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער. ולא ידך לישנא אמרינן דבמקום שאין עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער. ומדקאמר חייב לבער משמע דחייב מדאורייתא ואע"ג דפחות מכזית הוא דילמא מדמי' השבתה לאכילה מה אכילה קיימ"ל חצי שיעור אסור מן התורה אף השבתה נמי. מיהו איסורא הוא דאיכא אבל מלקות ליכא דלא עדיפא השבתה מאכילה...

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א

הלכה ז

האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר +שמות י"ג+ לא יאכל חמץ, ואף על פי כן אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית, והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות.

כסף משנה הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ז

[ז] האוכל מן החמץ עצמו בפסח וכו' שנאמר לא יאכל. קשיא לי למה לי קרא בחמץ בפסח הא בכל איסורין שבתורה קי"ל חצי שיעור אסור מה"ת. ועוד קשה דאי מקרא איפכא ה"ל למילף מיניה דלא יאכל שיעור אכילה משמע וצ"ע. ועל מ"ש והאוכל פחות מכזית במזיד וכו' קשיא לי למה ליה פחות מכזית דהא אאוכל כל שהוא קיימין ונ"ל שלפי שבראש הבבא כתב האוכל מן החמץ כל שהוא אסור מן התורה ומשמע דאפילו אכילה כל שהוא מעט מן המעט שאין בו הנאה כלל אתא הכא לאשמועין דנהי דאיסורא איכא אבל מכת מרדות ליכא עד שיהא דבר הראוי ליהנות ממנו גרונו קצת דהיינו דבר הראוי להקרא פחות מכזית. אך קשה דמה גבול יש בין זה לזה ועוד דמנא ליה לפלוגי בהכי וצ"ע:

משנה למלך הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ז

[ז] האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא ה"ז אסור מן התורה שנאמר לא יאכל. יומא פ' יוה"כ (דף ע"ד) גופא חצי שיעור ר"י אמר אסור מן התורה ור"ל אמר מותר מן התורה ר"י אמר אסור כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל ר"ל אמר מותר אכילה אמר רחמנא וליכא. ובתר הכי אמרינן תניא כותיה דר"י כל חלב לרבות חצי שיעור וכתבו התוס' דמאי דאיצטרך לר"י טעמא דחזי לאיצטרופי אף על גב דאית ליה ברייתא דמרבה לחצי שיעור מקרא דכל חלב הוא משום דאי מקרא דכל חלב הו"א עיקר קרא לכוני אצטריך ואסמכוה אקרא אבל השתא דקאמר טעמא דחזי לאיצטרופי סברא הוא מהאי טעמא דדרשא גמורה היא לחצי שיעור ע"כ. (א"ה עיין מ"ש לעיל פ"ח מהל' שבת הלכה א) ומדברי הר"ן בפ"ג דשבועות נראה דמש"ה אצטריך לטעמא דחזי לאיצטרופי משום דאי מקרא דכל חלב לא הוה

ילפינן מיניה לשאר איסורין משום דהו"א גזירת הכתוב היא בחלב דאף חצי שיעור יהיה אסור משא"כ בשאר

איסורין אבל השתא דאמרינן טעמא מסתברא דכי אסר קרא בחלב חצי שיעור הוא משום דחזי לאיצטרופי וא"כ טעם זה שייך בכל האיסורים וילפינן מחלב לכל האיסורין דפחות מכשיעור אסור מן התורה משום דחזי לאיצטרופי וקי"ל כר"י וכן פסקו כל הפוסקים דחצי שיעור אסור מן התורה. ולפי זה יש לתמוה על רבינו דל"ל קרא בחמץ בפסח הא בכל איסורין שבתורה קי"ל חצי שיעור אסור מן התורה. ותו דאי מקרא איפכא הוה ליה למילף מינה דלא יאכל שיעור אכילה משמע וכבר הקשה זה מרן בכ"מ והניחו בצ"ע. וראיתי לרב מהרלנ"ח בתשובה סי' נ"א דהוקשה לו קושית מרן ז"ל הלזו ותירץ דאיסור חמץ דלא דמי לחלב דמשם למדו דחצי שיעור אסור משום דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת היתר מה שאין כן בחמץ שמותר קודם הפסח ולכן הוצרך פסוק בפני עצמו בחמץ לאסור חצי שיעור (קודם הפסח) והוליד הרב ז"ל מזה דביום י"ד משעה ששית ולמעלה אין איסור תורה בפחות מכשיעור. ולקושיא השניה הנזכרת גם בזה האריך הרב יע"ש:

וראיתי להרא"ם ז"ל בתוספותיו על הסמ"ג הלכות חמץ שכתב וז"ל והאוכל חמץ בפסח כל שהוא וכו' שנאמר לא

יאכל חמץ ואכילה כל שהוא משמע ואף על גב דאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית שאני התם דאתא הלכתא

ואפיקתיה משמעויה אבל לאיסורא כדקאי קאי והא דקאמר בגמרא מ"ט דר"י משום דחזי לאיצטרופי ה"פ מאי טעמא

לא מוקמי לה להלכתא איסורא כי היכי דמוקמי לה אעונשין משום דחזי לאיצטרופי לעבור עליו בלאו או בכרת וכתב עוד

ואעפ"כ אינו חייב קרבן או כרת אף על גב דלענין איסור אמרינן דאכילה כל שהוא משמע לענין כרת או קרבן אינו אלא

בכזית דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעויה עכ"ל. וא"ת דתיקשי לדברי הרב דהא בגמרא מוכח דטעמא דחצי שיעור

הוא מריבויא דכל חלב. וי"ל דגם לסברת הרב אפשר לתרץ כמו שכתבו התוספות או כדברי הר"ן דהכונה כך היא

דכל מקום שנאמר בתורה אכילה כל שהוא משמע אלא דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעויה ור"ל סבירא ליה

דמוקמינן לה להלכתא איסורא כי היכי דמוקמינן לה אעונשין וליכא בחצי שיעור איסור מן התורה ור"י ס"ל דלא

אתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעויה אלא לעונשין אבל לאיסורא כדקאי קאי וראיה לזה מדכתב רחמנא כל חלב

לרבות חצי שיעור אלא דאי מהאי קרא לחוד הו"א דאתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעויה מכל וכל אף לאיסורא

וקרא דכל חלב אסמכתא בעלמא אבל השתא דאית לן טעמא דחזי לאיצטרופי אמרינן דדרשא דכל חלב דרשא

גמורה היא ולא מיעט הלכתא אלא לכרת או לקרבן. ולדרך הר"ן ז"ל נמי איכא למימר דאי לאו טעמא דחזי לאיצטרופי

הו"א דלעולם אתא הלכתא ואפיקתיה לקרא ממשמעויה מכל וכל אף לאיסורא וקרא דכל חלב גזרת הכתוב הוא גבי חלב

דלא אפקיה הלכתא לקרא ממשמעויה אלא לענין עונשין ולא לאיסורא, אבל בשאר איסורין אתא הלכתא ואפיקתיה לקרא

ממשמעויה [מכל וכל אף לאיסורא, אבל השתא דאית לן דחזי לאיצטרופי לא אתיא הלכתא לאפוקיה] אלא לענין עונשין

אבל לאיסורא לא משום דחזי לצירוף. והנה כפי דברי הרא"ם ז"ל הללו אף האוכל חמץ קודם הפסח אסור בכל שהוא מן

התורה וכן כתב הרא"ם ז"ל בפירוש ודלא כהרב מוהרלנ"ח ז"ל. ומיהו אני תמיה כפי סברת הרא"ם דאית ליה דאכילה בכל שהוא משמע מאי האי דאמרינן בגמרא וריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא והלא אכילה כל שהוא משמע. וכי תימא דס"ל דבהא פליגי רבי יוחנן ור"ל דר' יוחנן סבירא ליה דאכילה כל שהו במשמע ומשום הכי אית ליה דחצי שיעור אסור מן התורה ור"ל ס"ל דאכילה הוי כזית ומשום הכי אית ליה דחצי שיעור מותר מה"ת. אכתי יש לתמוה דמנא ליה לסתמא דתלמודא דר"ל חולק עם רבי יוחנן במשמעות אכילה אימא דר"ל נמי מודה דאכילה כל שהו במשמע אלא דסבירא ליה דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה אף לאיסורא דהא ר"י הוקשה לו קושיא זו והוצרך לומר טעמא דצירוף וכמו שכתב הרא"ם ז"ל ור"ל דלית ליה האי טעמא ס"ל דברים כפשטן דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה מכל וכל אף מאיסורא:

עוד אני תמיה דבמצות לא תעשה סימן ס"ט כתב הסמ"ג מחלוקת זה דר' יוחנן ור"ל וכתב דטעמיה דר' יוחנן הוא משום דחצי לאיצטרופי וסיים וכתב לפיכך האוכל או השותה חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות ע"כ. וכתב הרא"ם ז"ל על זה וזה לשונו כיון דחצי לאיצטרופי אף על גב דטעמיה דר"י אינו אלא משום דאכילה כל שהוא משמע כדמשמע מדברי הסמ"ג בהלכות חמץ דהלכה בשיעורים אינו אלא לעונשים מ"מ הוצרך לזה הטעם להודיענו למה לא נאמר שהלכה היא אף לענין איסורא כו' ע"כ. והנה יש לחקור מה ס"ל לר"י בפי' תענו אי ס"ל דתענו אפילו כל שהוא במשמע דומיא דאכילה אלא דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה לעונשין ואוקמיה אככותבת א"כ מאי האי דאמרינן בפ' בתרא דיומא (דף פ"א) מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי משום דלא אפשר היכי נכתוב רחמנא לא יאכל אכילה בכזית ומלבד דפשטן של דברים דקאמר אכילה בכזית משמע דסתם אכילה היא כזית עוד יש לתמוה דהשתא נמי דכתב רחמנא תענו ומשמעותיה הוא בכל שהו אלא דאתא הלכתא ואוקמיה אככותבת א"כ ליכתוב נמי קרא לא תאכל וליתי הלכתא ולוקמיה לקרא לעונשין אככותבת. ובשלמא במאי דהוה סבירא לן דסתם אכילה היא כזית ואף דהשיעורין הם הלכה למשה מסיני הכונה היא דההלכה למדנו דאפילו אכילה כזית ניחא דלא מצי למימר במקום תענו לא תאכל משום דסתם אכילה היא כזית ולעולם לא אתי הלכתא לאפוקי לקרא ממשמעותיה ומש"ה שינה ואמר תענו לומר דפירוש ענוי היא ככותבת אך לדברי הרא"ם דההלכה באה ואפקיה לקרא ממשמעותיה דהא סתם אכילה היא בכל שהו א"כ נכתוב רחמנא לא תאכל וליתי הלכתא ולוקמיה לקרא לעונשין בשיעור כותבת. וי"ל דסברת הרב שכתבנו אינה אלא לר' יוחנן אבל ר"ל חולק בזה וסבירא ליה דסתם אכילה אינה אלא בכזית וכמ"ש למעלה ור"ל הוא דקאמר הכא מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי כו'. ובזה ניחא נמי מה שהקשינו לעיל לסברת הרב דמנ"ל לתלמודא דר"ל ס"ל דאכילה בכזית דאימא דלעולם ס"ל דאכילה כל דהו משמע אלא דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה מכל וכל אף לאיסורא. אלא נראה דהתלמוד הכריח זה מדברי ר"ל הללו דקאמר מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי כו' דמלבד דקאמר בפירוש אכילה בכזית עוד יש להקשות דליכתוב קרא לא תאכל וליתי הלכתא וליפקיה ליה לקרא ממשמעותיה ולוקמיה אככותבת. אלא ודאי דס"ל לר"א דלעולם לא אתי הלכתא ומפיק לקרא ממשמעותיה אלא דההלכה פירשה לנו דסתם אכילה היא כזית ומשום הכי לא מצי למימר לא תאכל אבל לעולם דלר"י לית ליה טעם זה דר"ל, ולפי מה שכתבנו מאחר שהוא פוסק כר"י איך הביא דברי ר"ל הללו והלא הם דברים סותרים אלו את אלו וכדכתיבנא:

עוד אני תמיה על סברת הרא"ם הלזו דאית ליה דסתם אכילה היא בכל שהוא אלא דאתא הלכתא ואפקיה לקרא ממשמעותיה לעונש דלא הוי כי אם בכזית ושבקה לקרא במשמעותו לאיסורא דהא תינח במצות לא תעשה דכי אתא הלכתא לא עקריה לקרא ממשמעותיה מכל וכל דהא לדידיה כי אסור רחמנא בכל שהוא אסור. אך במצות עשה אי אמרת דאכילה אפילו כל שהוא במשמע א"כ כי אתא הלכתא עקריה לקרא מכל וכל דהא האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום. (א"ה עיין בפ"ד מה' שבועות כי שם יתבאר עוד מאי דשקיל וטרי הרב המחבר בדברי הרא"ם ז"ל הללו יע"ש):

שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן פא

...ואחר שנתברר דאפי' היכא שמשהה את חמצו אפי' ע"מ לבערו עובר עליו בבל יראה צריכים אנו ליישב מה דק"ל לר"י ז"ל דהאוכל חמץ של הקדש במועד אמאי מעל לת"ק דס"ל כר"ה הא שלך אי אתה רואה ול"ל דמיירי מחמץ נוקשה א"נ מתערובת חמץ דאינו עובר עליו בבל יראה לפיר"ת בר"פ א"ע (ד' מג) כמ"ש התוס' משמו דהא לית' דאע"ג דאינו עובר עליו בבל יראה מה"ת אפ"ה מדרבנן צריך לבערם כמ"ש התוס' בריש מס' פסחים בשם הרשב"א וכיון דמדרבנן בעי ביעור וא"א לפדותו אף על גב דמה"ת לית לן בה אפ"ה לא מעל כדמוכח ההיא דפרה כ"ש דלר"י ה"ט דאוכל חמץ של הקדש במועד לא מעל לת"ק משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים והוכיחו התוס' דהאי אין פודין לת"ק אינו אלא מדרבנן וכתבו ואין לתמוה אטו משום חששא דרבנן נפקיע מעילה דאורייתא דכיון דאמרי רבנן אין פודין לא שוי מידי ע"כ וה"נ דכוותיה. ומה"ט נמי אין לומר דלמאי דס"ל להרמב"ן והר"ן דאפי' חמץ שלו אם אינו בביתו וברשותו אינו עובר עליו דע"כ איפשר לפדותו ושלא להכניסו לרשותו עד שיעבור פסח הא מ"מ מודו דמ"מ מדרבנן צריך לבערו וכמ"ש א"כ כיון דאין פודין מדרבנן לא שוי מידי ואין בו מעילה וי"ל דיכולין לפדותו בפחות פחות מכזית דאינו עובר בבל יראה ובל ימצא אלא בכזית דווקא כדתנן ברפ"ק דביצה ובפחות מכזית אפי' איסורא דרבנן נמי ליכא כדמוכח כולה שמעתא דבצק שבסידקי עריבה דפ' א"ע (ד' מה).⁹² ובע"כ צ"ל כן לסברת ר"י דס"ל דבל יראה ובל ימצא ה"ל לאו הניתק לעשה וא"כ אין לוקין עליהן אפי' בעשה מעשה ואי ס"ד דפחות מכשיעור דהיינו פחות מכזית אסור מה"ת לענין בל יראה ובל ימצא כמו בכל איסורים שבתורה דקי"ל כר"י דאמר ברפ"ב דיומא (דף עד) חצי שיעור אסור מה"ת א"כ אין לחלק בין כשיעור לפחות מכשיעור ושניהם שוין שאסורים מה"ת בכזית ואין לוקין עליהם א"כ תקשה לך הא דרפ"ק דביצה דתנן בש"א שאור בכזית וחמץ בככותבת ובה"א זה זה בכזית ואמרי' דלענין אכילה כ"ע ל"פ דזה זה בכזית כי פליגי לענין ביעור מנ"מ בהא פלוגתא בכמה שיעורא דשאור לענין ביעור כיון דלעולם אפי' בשיעורא רבא אין לוקין עליו ולענין

איסורא אפי' בכ"ש אסור מה"ת אלא ודאי ש"מ דבפחות מכשיעור אפי' איסורא גרידא נמי ליכא והשתא נ"מ טובא בהאי שיעורא. ונראה לי ליתן טעם לדבר דמ"ש לענין בל יראה דליכא איסורא כלל בפחות מכשיעור משא"כ בכל האיסורים משום דאמרינן התם דהא דחצי שיעור אסור מה"ת היא משום דחצי לאיצטרופי איסורא קאכיל וה"ט לא שייך אלא באיסורי אכילה דקיי"ל אם אוכל כזית בכדי שיעור אכילת פרס מצטרף וחייב עליו הרי שאם אכל עכשיו כל שהוא כשיחזור ויאכל בכדי אכילת פרס עד שישלים עמו לשיעור כזית נמצא האי כל שהוא שאכל כבר באיסורא אכל למפרע דהא איהו מצטרף ומשלים לשיעור אכילה אבל גבי בל יראה דאפי' אם ישלים לבתר זמן לשיעור כזית אינו עובר אלא על מכאן ולהבא כ"ז ששהה אצלו פחות מכזית ליכא איסורא כלל למפרע אפי' לבתר שהשלימו לכזית אינו עובר על שהיות פחות מכשיעור כלל דלשעבר אלא על להבא משעה שהשלים לשיעור וכיון דא"א לעולם שיבא לידי איסור על שהייה זו של פחות מכשיעור לענין בל יראה למפרע לית לן בה ואף על גב דיליף התם לחצי שיעור מקרא דכל חלב מ"מ עיקר טעמא הוא משום דחצי לאיצטרופי איסורא קא אכיל וכמ"ש שם התוס'. הרי נתברר דאפי' את"ל דלאו דבל יראה הוי ליה ניתק לעשה דתשבייתו מ"מ אפי' במשהה ע"מ לבערו אפי"ה עובר על בל יראה ובל ימצא וכדעת רש"י ז"ל וכדמוכח מדברי כל הפוסקים ז"ל ומדברי התוס' עצמן וכמ"ש כ"כ וכ"ש למאי דיתבאר בס' שאח"ז דאין לאו בל יראה ובל ימצא ניתק לעשה כלל דליתא להאי סברא:

שו"ת חכם צבי סימן פו

...וגם ראיתו מפ' אלו עוברין דפחות מכזית אין צריך ביעור אינה מוסכמת דהתינח לדעת הרא"ש ז"ל שם אבל לדעת מפרשי' אחרים מ"ש הרמב"ם ז"ל הואיל והוא דבוק בכתלי' הוא בדוקא ולכן אין צריך לבערו אבל בשאינו דבוק בכתלים אפי' בפחות מכזית צריך לבערו. /רצ"ה לוי/ +נ"ב וכן הקשה בס' חק יעקב ותמיהני על הגאונים ז"ל דהגאון ת"ה מדר"י על ר"י אקשי ולכך כתב וסיים ור"י מייתי ראי' וא"כ לשיטתיה דר"י מיהת שפיר אוכח+ וכן יפרשו כל אותן השנויים במשנתנו ובברייתא ומאי דאתמר בגמ' דפחות מכזית א"צ לבער היינו דוקא בדבוק בכתלי' הבית או בדופני הכלים אבל בעיני' אפי' בפחות מכזית צריך לבערו וזה ודאי מסתייע ממאי דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת משום דחצי לאיצטרופי וה"נ חצי זית חצי לאיצטרופי אלא שכשהוא דבוק לכתלים או לדפנות הכלים נתבטל ונעשה כעץ בעלמא ולאידך דס"ל דאפי' אינו דבוק /אין/ צריך לבערו יש לומר דשאני איסורי אכילה דאית לן קרא דכל חלב וכדאי' בריש פרק בתרא דיומא וכבר תירצו התוס' שם למאי איצטריך סברא וקרא ע"ש ולפי"ז בכל שאר איסורי תורה כגון התולש שער א' בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל דטעמא דחזל"א לחוד לא מהני א"נ יש לומר דאף דבכל האסורין פחות מכשיעור נמי אסור מה"ת היינו דוקא בעושה מעשה שמחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור אבל בחמץ פחות מכזית שאינו עושה מעשה אלא מניחו בביתו ואינו מבערו כיון שאינו עושה דבר שמראה בו שמחשיבו לא אמרינן ביה חצי לאיצטרופי...

מנחת חינוך מצוה ו אות א (אות א במהדורת מ"י)

ואם אין לו שיעור כזית אם מצוה לאכול פחות משיעור אם הוא חייב מה"ת כמו לאו דח"ש אסור מה"ת כן ה"נ ח"ש מצוה איכא א"ד לאו מצוה היא כלל ואינו דומה לח"ש גבי איסורים עמ"ל פ"א החו"מ ה"ז ובמהרי"ט אלגאזי דף מ"א (הל' חלה סוף אות ב ד"ה והנה לפי) הביא דעות בזה אם מצוה לאכול ח"ש גבי מ"ע ולקמן בסדר ויקרא הבאתי קצת ראייה לד"ז והאריכו בזה האחרונים ואין להאריך.

מנחת חינוך מצוה ו אות א (אות ב במהדורת מ"י)

וצ"ע אם אוכל כזית פסח ואוכל בב"א פחות מכזית מצוה ומרור להשיטות שהבאתי לעיל דגם פחות מכשיעור מצוה מה"ת איכא כמו באיסורין אפשר דעכ"פ יוצא ידי אכילת הפסח דפחות מכשיעור נמי מצוה הוא ואין מבטלת הפסח דמצות א"מ זא"ז א"ד דמ"מ קלישא המצוה ומבטלת למצוה דאורייתא כמו מצוה דרבנן דנחשבת רשות לגבי דאורייתא או אפשר כיון דעכ"פ ח"ש הוא מצוה דאורייתא לשיטה זו עדיף מדרבנן וא"מ זא"ז וביו"ד סי' רל"ט ש"ך סק"כ הביא דיעות דאיסור דרבנן חמור מח"ש אף דאסור מה"ת לענין שבועה כיון דח"ש לא מפורש בתורה ע"כ איסור דרבנן דהוא בלאו דלא תסור חמור ע"ש א"כ כיון דחזינן דרבנן הוי רשות לגבי דאורייתא כ"ש ח"ש אף דהוי דאורייתא מ"מ קיל מאיסור דרבנן ומ"מ צ"ע וד"ז דשבועה צריך אריכות גדול ואכ"מ.

מנחת חינוך מצוה ו אות ג (אות י"ד במהדורת מ"י)

וח"ש אם קצת מצוה איכא ע"ל שתלוי באכילה וע' פרק ערבי פסחים אכלן לחצאין ובלבד שלא ישהה יותר מכא"פ מבואר דלכתחלה מ"ע מצוה שיאכל ביחד וכ"כ במג"א (תע"ה, ד) אך בדיעבד יצא בכא"פ.

מנחת חינוך מצוה קלד אות א (אות ב במהדורת מ"י)

...עוד מבואר שם מכאן ואילך היינו אחר מיתת שה"צ נשתלחה מארה בעומר כו' כל כהן מגיעו כפול הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנים כו' נראה מלשון הש"ס דלא הי' מגיע לשום כהן כזית רק כפול ולא נתקיים כלל מצות אכיל' כיון שלא הי' שיעור א"צ לקיים כמ"ש. והנה מה שהיו הצנועים מושכים ידיהם כיון דלא היו מקיימין המצוה דפחות מכזית אינו מצוה א"כ לא היו נוטלים כלל אבל אם הי' מגיע כזית ודאי לא היו מושכין ידיהם לקיים מצוה ולפ"ז מוכח דגבי מ"ע אין מצוה בפחות משיעור דאל"כ לא היו מושכין ידיהם אף בלפחות מכשיעור. וע"כ דעל ח"ש ליכא מצוה כלל רק המצוה שלא לבא לידי נותר וזה אפשר להתקיים ע"י אחרים דהאחרים אכלו אבל אם הי' מצוה באכילה מצ"ע ודאי לא היו מושכים ידיהם כנ"ב.

ש"ר יורה דעה סימן רלט

כ אבל אם נשבע לעבור על מצות דרבנן כו' - תמיה לי דלעיל סימן רל"ח ס"ד פסק כרמב"ם דבנשבע לאכול פחות מכזית נבלה חייב בשבועה אף על גב דחצי שיעור אסור מן התורה כיון שאין לוקין עליו מה"ת וכאן פסק דאפילו באיסור דרבנן לא חלה השבועה ואפשר ר"ל דאין השבועה חלה שיעבור עליה אלא יש להתירה וכן בסימן רל"ח ר"ל חייב על השבועה לענין שצריך התרה עוד יש לומר כמ"ש בתשובת מהר"ל נ' חביב סימן ק"ג לדעת הר"ן דדבר דרבנן חמיר טפי מחצי שיעור שאסור מן התורה דכשהוא אסור מן התורה הוי מרבוני' דכל דוקא וליכא לאו מיוחד לאיסורו וכל שאין איסורו מפורש חל עליו שבועה (כמו דבר שהוא מה"ת שאינו אלא מדרש חכמים ואינו מפורש בתורה) מה שאין כן כשהוא אסור מדרבנן דאיכא לאו דלא תסור ועוד דדבר שהוא מדרבנן איכא למימר העמידו דבריהם כשל תורה עכ"ל ולענין דינא בתשובת נ' חביב שם האריך וכן בתשו' מבי"ט ח"ב סימן נ"א ומהרש"ל והב"ח פסקו דבנשבע לעבור עבירה דרבנן דאף על גב ד"א דהשבועה חלה לענין קרבן ומלקות מכל מקום כופין אותו שישאל על שבועתו ולא יעבור וכ"כ העט"ז ומשמע דאפילו נשבע בכלל דברים המותרים עם דברים האסורים לא יעבור אלא יתיר שבועתו וכן מבואר בתשו' הר"ן גבי כלל הקרן והרבית ועמ"ש מהרש"ל על דברי הטור בשם הרא"ש ז"ל ואין שאר רבותינו מסכימים לזה אלא כופין אותו שישאל על נדרו וכן עיקר עכ"ל ומביאו הב"ח במסקנתו נראה מבואר דאפילו בנשבע לבטל מצוה דרבנן כופין אותו ואף על פי שלא ידעתי מאן רבותינו גם מפשט דברי כל הפוסקים וכן לעיל סימן רט"ו לא נראה כן מ"מ יש להחמיר ועי"ל דהא לא מיירי אלא מעיקר הדין אבל ודאי דראוי לכופו שישאל על נדרו:

משך חכמה ויקרא פרק ז פסוק כג

(כג) חלב וכו') שם (תורת כהנים): יכול כל שהיה בכלל עונש הרי הוא בכלל אזהרה, כוי ופחות מכזית שאינם בכלל עונש לא היה בכלל אזהרה, תלמוד לומר "כל חלב". פירוש, דכוי הוא מורכב מן הבהמה וחייה שאינו קרב אל מזבח, והוא בן ממין שאינו קרב למזבח ואינו בכרת, לכן מרבה לאזהרה. וכן פחות מכזית, אף על פי דבכלל האיסורים אסור, מדחייביה רחמנא על שיעור שלם מלקות, מוכח דהוא אסור אף בפחות מכזית, ולא חייביה רחמנא רק אשיעור שלם, שעשה העול בדבר חשוב. אבל אם חצי שיעור היתר הוא, איך תחייב על שיעור שלם?! הא הוי כאוכל חצי זית שומן וחצי זית חלב! שהעול לא יומדד רק באיכות, ושיעור הכמותי הוא להענישו. אבל לא יתואר בכמות שאם כך אכל אסור וכך מותר, בינה זה, כי זה גדר חצי לאיצטרופי דאמר בגמרא (יומא עד, א) דאסור חצי שיעור, שהאיכות נמאס ונתעב אצל השי"ת, ורוצה להבדיל עמו מאכילתן. רק חומר העונש יומדד בכמות, וכמו שמי שאכל כמה זיתים חייב מלקות על כל אחת, כן מי שאכל פחות מכזית לא יהיה במלקות כל עיקר. רק בחלב סלקא דעתך אמינא דכתיב "אשר יקריב ממנה אשה לה" (להלן פסוק כה), וסלקא דעתך אמינא דכמו דאיתמעט כוי שהוא בא ממין שאינו קרב אצל מזבח, וכן חלב דפנות שאין כיוצא בו קרב (ספרא שם), כן הוי אמינא דקרא אמר אם הוא שיעור שכיוצא בו ראוי להקריב אשה לה, ולכן פחות מכזית שאינו קרב אצל המזבח - דאין הקטרה פחותה מכזית - אם כן סיבת האיסור אינו בפחות מכזית, וסלקא דעתך אמינא דענין אזהרה לא חל עליו, שכאן הוא סיבה איכותי לא כמותי, שסבת האיסור אינו תלוי במה שהוא חלב בלבד, רק בהתייחסו שהוא ראוי להקרב אצל מזבח. וכיון שכיוצא בו אינו קרב למזבח, אם כן סיבת האיסור לא חל עליו בפחות מכזית. לכן קמ"ל מ"ל כל חלב" דכיון שהוא בא אצל מזבח, אף דלא בהאי גונא ממש גם כן אסור. ואם כן הפטור בפחות מזית הוא סיבה כמותי ולא איכותי ותו חייב על שיעור כדינו, ועל פחות משיעור אסור משום חצי לאיצטרופי כדין כל איסורים דעלמא, וזה ברור. ואף על גב דר' יוחנן אמר (יומא עד, א) דחצי שיעור אסור משום דחצי לאיצטרופי, ואיהו סבר בפרק ג' דמנחות כו, ב דיש הקטרה פחות מזית, והקטיר קומצו פעמי פעמיים כשרה. כבר פירשו בתוספות תמן דבחלב מודה דאין הקטרה פחותה מזית, וכמו דתניא דאם נשתייר חלב פחות מזית אינו זורק הדם, יעויין שם. וזה פירוש נכון. ורבוותא בתוספות ובתוספות ישנים נדחקו בזה יעויין שם בריש פרק יום הכיפורים (יומא עד, א).

ובזה אתי שפיר מה דאמר בפסיקתא זוטרתא דעל חצי שיעור לוקה. פירוש שאם אכל שיעור חצי זית מכל בהמה, דבכי האי גונא אינן קרבינן למזבח - שאסור לערבב החלבים של שני קרבנות כמפורש מנחות פט, ב - ובכי האי גונא לוקה. אבל אם כן, אמאי אינו חייב כרת?! וצריך עיון.

שו"ת אחיעזר חלק ב - יורה דעה סימן כא

(ג) ומה שפלפל במשה"ק בס' אבני מלואים בס' י"ד בדברי הטור יו"ד ס' רל"ח שכתב שבועה שלא אוכלנה ואח"כ אמר שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שני' ג"כ חלה שמתחלה לא נשבע אלא על כולה, והא באומר שלא אוכלנה אסור מצד חצי שיעור ואמאי חלה שבועה שני' והא"מ מוכיח מזה דש' הטור כש' התוס' דשבועה חלה על חצי שיעור דלא כש' הרשב"א יעו"ש, ונראה דביומא ע"ד שם אמרו דריו"ח ס"ל דח"ש = דחצי שיעור = אסור מה"ת משום דחצי לאיצטרופי וגם ילפינן שם מכל חלב ובתוס' שם נתקשו בזה דכיון דילפינן מכל חלב למה איצטריך להטעם דחצי לאיצטרופי, ונראה דמכל חלב לא ידעין שיש רק איסור מריבוי דכל חלב אבל מנ"ל לכלל איסורי חצי שיעור שיש עליו איסור עצמות של אותו איסור ואיסור שיש בו עשה ול"ת יש גם על חצי שיעור אותו עשה ול"ת ועל זה איצטריך להטעם דחצי לאיצטרופי וכיון שע"י צירוף יחויב משום אותו איסור גם על חצי שיעור יש אותו איסור דנבילה וטריפה וכיו"ב, ולא משום איסור ריבוי דכל חלב לבד וריבוי דכל חלב הוא רק ילפותא לדין חצי שיעור דאסור בכל איסורים כמו שיעור שלם רק שאין לוקין עליו וכל זה באיסורים כמו טריפה ונבילה שיש לו איסור עצמות הלאו, אבל בשבועה שנשבע שלא יאכל דאכילה הוי בכזית ודמי כמו שנשבע על כזית א"כ אי אפשר לומר דעובר על לאו דלא יחל דברו וככל היוצא מפיו יעשה שהרי לא חלל דברו כלל שלא נשבע רק על כזית, ומ"מ אסור בחצי שיעור לאו משום הלאו

שבו רק מצד רבוי דכל חלב דמיני' ידעינן דכל שבשיעור שלם יש לאו או עשה גם חצי שיעור שבו אסור ואיסורו מצד ריבוי דכל חלב ולא מצד לאו דכל יחל.

ולפי"ז י"ל בשי' הטור דמודה להרשב"א דאין שבועה חל על חצי שיעור נבילה וטריפה כדמוכח פשטא דשמעתא ביומא דכיון דאסור מה"ת מלאו דנבילה וטריפה הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני כמו בשיעור שלם, וכל זה באיסור נבילה וטריפה, אבל בנשבע שלא יאכלנה דהשבועה היא על כל הכנר ועל כזית שבו לא חלל דברו ולא עבר על כל יחל ורק שיש בו איסור דכל חלב דהוא מצד ריבוי דכל שאינו מפורש בתורה להכי חל שבועתו.

ולמש"כ דאין באיסור חצי שיעור בשבועה רק ריבוי דכל ולא משום לאו ועשה שבו, י"ל בזה משה"ק הגאון מוהר"י אייבשיץ במאי דאמר רב במגילה ט"ז ויעבור מרדכי שהעביר יום ראשון של פסח בתענית דהלא הי' עבירה גדולה מזו שביטל מ"ע =מצות עשה= דמצה ובס' ערוך לנר יבמות קכ"א תירץ דכיון דשיעור עינוי בככותבת י"ל דאכלו כזית מצה, ונדחק בזה דהא חצי שיעור אסור מן התורה דצ"ל דמתחלה לא קבלו שלא לאכול חצי שיעור, אבל זה אינו דכיון דבככותבת אסור ממילא גם בפחות אסור משום חצי שיעור ול"ש בזה תנאי כמו בנדרים ושבועות, ולמש"כ דהא דאסור בנדר ובשבועה חצי שיעור משום ריבוי דכל ולא משום לאו דנדרים, י"ל דאתי עשה דמצה ודחי לאיסור דח"ש דהא דנדרים חלים עד"מ =על דבר מצוה= כ' החינוך דלהכי לא דחי משום דהוי לאו ול"ת, כל היוצא מפיו יעשה, אבל בח"ש דלא נדר ולא שייך כל היוצא מפיו יעשה ורק דאסור מריבוי דכל אתי עשה דמצה ודחי לה, ואעפ"י דאכלו כזית מצה מ"מ כיון שלא אכלו ככותבת הוי עינוי ולהכי אמרו שהעביר מרדכי יום ראשון של פסח בתענית.

ולמשנ"ת י"ל גם ביוהכ"פ =ביום הכפורים= דאסור חצי שיעור רק משום ריבוי דכל לאו משום עינוי דהא עינוי תלוי ביתובא דעתא וכל שאין בו שיעור ככותבת הרי הוא מעונה וכמש"כ הרא"ה הובא בר"ן בפ"ק דתענית ע"ד הירושלמי דבאכל בתעניתו דאבד תעניתו דוקא באכל בשיעור ככותבת ויעו' בריב"ש סי' רפ"ז דדוקא באכל בכדי אכילת פרס דאע"פ דח"ש אסור מן התורה מ"מ לגבי יוהכ"פ הוי עינוי ומבואר דהוי מתענה אלא דאסור מצד חצי שיעור ועי' במג"א סי' תקס"ח ס"ק ב' ובאלי' רבה שם, ובזה האיסור דח"ש משום ריבוי דכל ולא משום עצם דין עינוי דיוהכ"פ, ולהכי נראה דהנשבע שלא לאכול ח"ש ביוכ"פ שבועה חלה עליו כיון דהאיסור רק מצד ריבוי דכל ולא משום עצמות האיסור, וכן נראה במש"כ האחרונים לדון דהיכי דל"ש חזי לאיצטרופי דמ"מ אסור מצד ח"ש מריבוי דכל בכה"ג חלה השבועה, ולהכי בניזיר שנשבע שלא לאכול חרצן ח"ש ברגע האחרון של הנזירות באופן דל"ש חזי לאיצטרופי בכה"ג חלה השבועה, וכן בנשבע שלא יאכל חמץ חצי שיעור ברגע האחרון של פסח באופן דל"ש חזי לאיצטרופי הי' חל השבועה רק דבחמץ לשי' הרמב"ם אסור ח"ש מצד לא יאכל כמ"ש הרמב"ם ואיצטרוף קרא בכה"ג ונפ"מ לענין שבועה ואכמ"ל.

שו"ת אחיעזר חלק ג סימן לא

ב"ה ח' אייר תר"צ לרב גדול אחד.

אחדשת"ה, יקרת מכתבו הגיעני במועדו, מרובי טרדותי בימים ההם לפני חה"פ =חג הפסח= ולאחר חה"פ אחרתי מלהשיב אותו הסליחה. וע"ד השאלה אם אפשר להתיר לתת לחולה שאב"ס =שאין בו סכנה= דם בהמה שאינו דם במלואו היינו שנמשך מהדם היסוד של אייוויס או איזה יסוד אחר ודן בזה להתיר דהוה כדם שבישלו, ועוד דהוה ח"ש באיכות דלא חזי לאיצטרופי, וביאר בזה דהרמב"ם פ"ז מה' מאכ"א הט"ז שהחוטאים והקרומות אסורות מן התורה כדן חצי שיעור היינו דבאיכות הוי כח"ש =כחצי שיעור= עכת"ד.

(ב) הרי נתבאר דמצד דין דם שבשלו אין היתר בדבר דלבד ד' הראשונים דיש בזה איסור תורה יש בזה ג"כ איסור נבילה, וחשש יוצא מן החי בדם הנפש, ומש"כ מעכ"ת לדון דהוה חצי שיעור באיכות, ופלפל בזה בדברים מחודדים, דבכה"ג לא חזי לאיצטרופי, הנה גם לפי דבריו לא אדע מדוע לא חזי לאיצטרופי בכדי אכילת פרס בצירוף החלקים הנשארים, דהא כל חלק מדם וחלב יש עליו איסור, א"כ אם יאכל או ישתה בתוך השעור החלקים האחרים שנפרדו על ידי הכימי' יהי' לשעור שלם של כזית או רביעית דם במלואו עם כל החלקים המורכבים שבהם, אלא שחידוש דין זה דחצי שיעור באיכות לא שמענו, והשעור הוא רק בכמות, ואם יאכל פחות מכשיעור תמצית בשר של כמה זיתים איסורים יש עליו דין חצי שיעור, והתורה אסרה כל חלק וחלק שנאסר משום דם ונבילה, אף אחרי שנפרד איזה חלק כימי בודאי אסור ולוקין על זה בשעור שלם, וגם מש"כ בטעם הנבלע דאסור לשי' הר"י דאורליינש משום עשה דתעבירו באש היא רק לריו"ח, אינו נכון, דזהו איסור מיוחד אם נימא דלא הדרי' לאיסורא קמא, ועל עשה דתעבירו באש מוכח דיש בטעם איסור תורה יהי' מאיזה טעם שיהי'. וקושית גה"ש שם כבר קדמוהו התוס' רי"ד בע"ז ס"ז ובאחיעזר חיו"ד סי' מ' הארכתו בזה ליישב הקושיא, ומש"כ הרמב"ם דכל אלו החוטאים והקרומין שהם אסורים מד"ת הוא משום רבוי דכל, וכל מה שנתרבה מרובי יש בו איסור תורה ואין לוקין עליו. וכמש"כ הה"מ שם.

שו"ת צפנת פענח סימן רפח

יום א' ה' כסלו תרצ"ו דוינסק.

להר' אפרים פישל גאסטמאן בעיר בריגל.

חקירה אי חצי שיעור מאיסור כרת חמור מח"ש דאיסור לאו או כלם שוים דח"ש איסור בפ"ע הוא ואין חילוק

וני"מ לענין הקל הקל גבי חולה.

קבלתי מכתבו ומה מטרידני ואני חולה מוטל במטה ל"ע. הגדר שדרש אם יש נ"מ בין ח"ש של כרת לשאר

ח"ש, מהך דשבועות (דף כ"ד) ע"ש ובתוספתא שם מוכח דאין נ"מ וכן ביומא (דף ע"ד) מה דמקשה מהך דכל חלב

לרבות ח"ש ושם הוי של כרת ועי' בירושלמי תרומות פ"ו משנה א' גבי ח"ש ביוהכ"פ ע"ש ועי' בחולין (דף צ"ח ע"א)

ועי' מכות (דף י"ח ע"א) בתוס' ואכמ"ל ואל יטרידני כי אני כעת חולה:

יוסף ראזין.

קובץ שעורים בבא בתרא אות שסז

(שסז) [דף קכב ע"ב] אבל קשה, דהא דוקא בנשתייר כזית נשאלין אבל לא בפחות מכזית, ותיקשי להסוברין דחצי שיעור

אסור בשבועה, אף דהוא איסור אחר ולא איסור שבועה, מ"מ תועיל שאלה ולפי מה שנסתפקו הגאונים האחרונים

דח"ש מותר היכא דלא חזי לאיצטרופי בפועל, כגון ברגע האחרונה של יוה"כ, א"כ ה"ה הכא, כיון דנשתייר פחות

מכזית, ותו לא חזי לאיצטרופי, אין כאן איסור ח"ש, אלא דאין נראה כן, דהא דחזי לאיצטרופי, היא הוכחה וראיה

דח"ש הוא איסור, וההוכחה הזאת ישנה גם על רגע האחרונה, דהרי אילו אכל ח"ש קודם רגע האחרון, ועוד ח"ש

ברגע האחרון, מצטרף לחייבו, מיהו זה לא שייך, אלא באיסורי תורה, אבל בשבועה ודאי דח"ש אין בו איסור שבועה

כיון דלא נשבע על ח"ש, וע"כ צ"ל דהא דחזי לאיצטרופי הוא גורם וטעם האיסור, וא"כ המשהו האחרון דלא חזי

לאיצטרופי מותר, אלא שיש לעיין, כיון דבשעה שהיה חזי לאיצטרופי היה אסור, איך יהא נותר עכשיו מאליו, ואיסור שהיה

בו להיכן הלך, ושמה י"ל, כיון דשבועה אינה איסור חפצא אלא איסור גברא, והגברא לא נאסר מעולם, רק היכא

שיהא חזי לאיצטרופי, אלא דצ"ע בזה דהא ח"ש משבועה אין איסורו משום שבועה אלא איסור אחר, דילפינן ליה

מקרא דכל חלב, וא"כ לכאורה אין נ"מ אם הוא ח"ש משבועה או מחלב, אבל חידוש גדול הוא לומר כן, דא"כ בכל

שבועה לבד איסור שבועה, איכא ג"כ איסורא מקרא דכל חלב, דהא שיעור שלם לא גרע מח"ש.

מפענח צפונות פרק י"א סימן ד

הכמות היא האיכות

למ"ד חצי שיעור אסור מן התורה, פחות מד' אמות בהוצאת שבת הוה חצי שיעור באיכות המלאכה. — חצי שיעור

באיכות האיסור לא שמענו.

בצ"פ כלאים פ"ו הל' ל, צד 43: גבי הוצאה אם הורו (ב"י) דשתי גרוגרות אסור וגרוגרת אחת מותר, ר"ל דרך

אם אינו רוצה אח"כ להשלים אבל אם רוצה להשלים גם זה אסור, וכעין דאמרין בירושלמי תרומות פ"ו ה"א דמודה ר"ל

בעתיד להשלים אף דס"ל דחצי שיעור מותר מן התורה, א"כ חזינן דס"ל דהכמות הוא האיכות לא בגדר הצטרפות זה

רק כשמתחילה אינו רוצה להשלים אז הוה זה, כמו מין אחר, אבל אם רוצה להשלים אף ביותר מכדי אכילת פרס חל

שם האיסור עליו רק דאין בו חיוב, ע"כ. ראה לעיל פ"ט ס"א.

לפי"ר לר"ל חצי שיעור מותר משום שזה כעין חצי שיעור באיכות דהכמות הוא האיכות. וכע"ז כתבתי בתורה שלמה

יתרו ח"ב דף עו אות רס, מה דביארו האחרונים טעם הסברא שהמעביר פחות מד' אמות ברה"ר פטור משום דהוי

חצי מלאכה ולא חצי שיעור, ובסגנון אחר דהוי חצי שיעור לא בכמות אלא באיכות ובכה"ג לא אסרה תורה, ע"כ. ועי'

בקונטרס תוצאות חיים (בשו"ת זרע אברהם) ס"ח, מש"כ לבאר ענין זה.

וכע"ז כתב ר"ע בשבועים פנים לתורה אות ז: חצי שיעור דפטור ממלקות יש בו שתי הבנות, א' דגם חצי שיעור

עצמיות איסורו כאיסורו של שיעור והפטור הואיל ואינו אכילה וכו' וחסר בכמות, ההבנה השניה דסתם אכילה הוא

אפילו בכל שהוא, וכדעת רש"א ז"ל, וא"כ פטור החצי שיעור בהכרח הוא רק מפאת שעצמיות איסור הח"ש קליש

מפני מיעוטו בכמות וחסר באיכות האיסור, עיי"ש.

ובשו"ת אחיעזר ח"ג ס"י לא, מביא דעת השואל לענין אם הוציאו מדם או מאיסור אחר חלקים יסודיים של הדבר באופן

כעמי אם זה הוי בכלל חצי שיעור באיכות. ועל זה השיב: אלא שחידוש דין זה דחצי שיעור באיכות לא שמענו,

והשיעור היא רק בכמות, ואם יאכל אדם פחות מכשיעור תמצית בשר של כמה זיתים איסורים שיש עליו דין חצי

שיעור, והתורה אסרת כל חלק וחלק שנאסר משום דם ונבלה אף אחרי שנפרד איזה חלק כעמי בוראי אסוד ולוקין

על זה בשיעור שלם, ע"כ. ולפי הנ"ל לכאורה מצינו כע"ז דחצי שיעור באיכות של מלאכת שבת לא אסרה תורה,

ויש לדחות שבאיסורים אין לנו מקור לומר שבכה"ג שהפריד אוכל של איסור ליסודיו לומר שכל יסוד יש לו רק דין

של חצי שיעור באיכות שמא אסרה התורה כל יסוד לחוד, ואם יש בו שיעור כזית אסור מן התורה, ואין לומר מכיון

שהיסודות של האיסור המה ביחד בהרכבה מזגית ולא שכנית, וכשמפרידים אותם באופן כימי הרי פנים חדשות באו לכאן

שאותם לא אסרה תורה, זה אינו, הרי סוף סוף יש להסתפק שמא אסרה התורה גם עצם היסודות שמהם נבנה

חאיסור ואין כאן חצי שיעור באיכות, ועי' שו"ת חת"ס חיו"ד ס"ו ע.

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שעו

ה) שיטת הר"ן בפרק קמא [בד' הרי"ף ג ע"א] דאפילו לר' שמעון מחצות ולמעלה אסור בהנאה מן התורה ולא כתב הטעם. והראה מקום לחידושו אשר לא זכינו אליהם [ע"י לעיל סי' שע"ה א']. ומצד הסברא קשה להבין שאם מחיוב השבתה נלמוד איסור הנאה נאמר תרומה טמאה יוכיח שבשריפה ומותר בהנאה⁶. מיהו לאותו צד שכתבתי בהגה"ה בדעת התוספות דכדרך הנאתו אסור מן התורה. על כורחין צריך לומר תרומה טמאה גזירת הכתוב ובסתמא כל היכי שמחוייב בהשבתה אסור בהנאה כמו כלאי הכרם. דנפיק איסור הנאה מן תוקד אש. ובמקום אחר כתבתי [ע"י לעיל סי' שע"ה ב'] דכמו המסיק בעצי אשירה עובר בלא תביא תועבה אל ביתך. הכי נמי הנהנה מחמץ עובר בעשה דתשבתו שאור מבתיכם. ואיך שיהי' קשה על חזקי' דאמר מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה. תיפוק לי' דאסור משום עשה דתשבתו. וביותר קשה לשיטת הרמב"ם דעל הנאה ליכא מלקות. ולאסורא הא נפיק מעשה דתשבתו. וצריך לומר דחזקי' בחמץ של נכרים. או באין לו חמץ רק חצי שיעור דאינו עובר בעשה דתשבתו⁷:

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים - הערות סימן שעו הערה (*) הגה"ה ולפי

(*) הגה"ה ולפי זה יש ליישב דברי הרמב"ם פרק א' מהלכות חמץ ומצה [ה"ז] וזה לשונו האוכל חמץ כל שהוא אסור מן התורה שנאמר לא יאכל. ותמוה דפשיטא. מאי שנא משאר מאכלות אסורות. ועוד דמה ראי' מלא יאכל לאיסור חצי שיעור. ולפי מה שכתבתי יש לומר לפי מה שכתב הרשב"א בקידושין [מח ע"א] בעשה לי שירים וזמרים ואקדש אני לך. דלמאן דאמר ישנו לשכירות מתחילה ועד סוף הוה לי' מקדש במלוה. והקשה הרשב"א הא לשם קידושין עשה אותם. ואף דכל פעולה ופעולה אין בה שוה פרוטה. מאי שנא מהאומר התקדשי לי באלו דאפילו אוכלת ראשונה ראשונה מקודשת. ותיירץ הרשב"א דשאני הכא דבעינא דעביד חצי פרוטה ראשונה ליתא לאחריתא בעולם לא מצטרפי. ולפי זה יש לומר דהוא הדין לענין איסור. אם בשעה שאכל חצי זית ראשון ליתא חצי זית שני. או שלא נאסר עדין חצי זית השני לא מצטרפי.

והנה אם מותר ליהנות מחמץ של נכרי מחלוקת הוא בירושלמי [יג ע"ב]. והריב"ש [סי' ת'] הביא ראי' מגמרא דידן שאסור. ובאבני מלוזים [בש"ת סי' ט'] הקשה על ראייתו והניח בצריך עיון. ואף דהדר [פסחים ט ע"ב] ב' ר' אחא בר יעקב מהא דיליף שאור דאכילה משאור דראי'. בריש חולין [יג ע"ב ע"י רמב"ן חולין ד. ד"ה ופירש רש"י] סברוה כמאן דיליף שאור דאכילה משאור דראי'. וידוע שדרכו של הרמב"ם לפסוק כירושלמי. ואם כן אין הכרע בדבר. ועל כן יש לומר דמבעיא לי' להרמב"ם באוכל חמץ כל שוה. ואין לו רק אותו כל שוה. דלא חזי לאצטרופי דשלו אין לו. ואם יאכל של אחרים לא יעבור למאן דיליף שאור דאכילה משאור דראי'. ואין לומר דהא כשיקחנה לאוכלו יקנה אותה והוי' שלו. ליתא דשוב לא מצטרפי כיון דבשעת אכילה ראשונה עוד לא נאסר אכילה השני'. וכדברי הרשב"א הנ"ל. וקאמר הרמב"ם דאסור שנאמר לא יאכל. וקשה למה לי קרא לא יאכל לאיסור הנאה. תיפוק לי' מתשבתו. ועל כרחך לומר דלחמץ של נכרי אתא. או לאין לו רק חצי שיעור כנ"ל. ואי לחצי שיעור אתא. הרי מפורש הדין דאף שאין לו אלא חצי שיעור אסור. ואי לשל נכרים הנה מוכח דאף של נכרים אסור בהנאה. ואסור משום חזי לאצטרופי. כתבתי על דרך פלפול. אך רחוק בעיני שיהי' זה כוונת הרמב"ם ויסתום הדברים כל כך. [והדין שלמדתי מרשב"א קידושין יועיל לתרץ קושיית התוספות על רש"י שפירש יליף שאור דאכילה כו' ומותר לאכול חמץ של נכרי בפסח. והקשו התוספות שאם נתן הנכרי הרי הוא שלו כו' ולפי מה שכתבתי יש לומר שנתן חצי שיעור ואוכל. חצי שיעור ואוכל].

והנראה לי בדעת הרמב"ם דסבירא לי' הא דחצי שיעור אסור מן התורה חצי ממש. אבל לא פחות מחצי. והטעם כי בפרק בהמה המקשה [חולין עו ע"ב] עור מצטרף לבשר. היינו חצי עור וחצי בשר. איכא דאמרי עור משלים לבשר רוב בשר למיעוט עור. הרי דלשון צירוף הוא דוקא בפלגא. ועל כן דוקא חצי שיעור חזי לאצטרופי. אבל פחות מחצי חזי רק להשלים.

מיהו אין זה ראי' ברורה. דבפרק ב' דגיטין [כ ע"א] גבי גט שכתבו על איסורי הנאה דבעי למפשט מעלה של זית. ודחי שאני עלה דחזי לאצטרופי. ואם איתא דלעולם לא שייך צירוף אלא בחצי. מה פסקא דעלה יש בו חצי פרוטה. אלא ודאי לפעמים שייך לשון צירוף גם בפחות מחצי. ובתוספות שבועות [כב ע"ב] גבי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן אהתירא משתבע ודעתי' אמשוהו. הקשו בתוספות הא חצי שיעור אסור מן התורה מבואר דמשוהו גם כן חשיב חצי שיעור. וכן מדברי רשב"א [חולין צח ע"ב] בטעם כעיקר דעת ששים אסור מן התורה ולא ללקות עד דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. ואם פחות מחצי שיעור אין איסור מן התורה. אם כן היכי שאין חצי שיעור בכדי אכילת פרס. יהי' מותר מן התורה. ומכל מקום דעת הרמב"ם נראה לי כמו שכתבתי.

ובזה יתיישב פרש"י עבודה זרה [סט ע"א] בדיבור המתחיל אמרטוטי שהוצרך לומר משום דשרץ שיעורו כעדשה ועיין שם בר"ן שהקשה עליו. ובהנ"ל אתי שפיר. ויש ליישב ראיית הרמב"ם לפי מה שכתבתי תירוץ הראשון על דרך פלפול על פי שיטת הרשב"א קידושין. אך סיום דברי הרמב"ם הראי' מלא יאכל פרשתי בדרך רחוק. וכעת נראה על פי מה שכתב החתם סופר חלק ו' סימן ס"ה בישוב דברי הרמב"ם דלא יאכל קאי על המאכל שלא יתאכל הכזית אפילו לשני בני אדם ועיין שם. אך עדיין לא העלה ארוכה. מכל מקום מנין לחצי שיעור לבד שאסור. אך לפי מה שכתבתי ניחא. דשוב חזי לאצטרופי. אם יאכל עוד אחר בסוף העולם שיש לו חמץ.

ובעיקר דברי החתם סופר מדכתיב לא יאכל משמע אפילו לשני בני אדם. האומנם שקשה עלי לבנות יסוד על דברי אחרון בפרט בדרשה חדשה שלא הזכר בש"ס. אך נראה ראי' לדבריו מתוספות ישנים פרק ד' דיומא [לט ע"א] שאם אין מגיע לכל אחד כזית [ולא הי' שבעין] לא מקיימא מצוות אכילת קדשים. וקשה מאי שנא מלענין פיגול פרק ב' דזבחים [לא ע"א] חישב להאכיל לשני בני אדם ביחד כזית הוי פיגול. אך לדברי החתם סופר ניחא. דבמצוות אכילת קדשים כתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם כמפורש ברש"י פסחים [דף נ"ט ע"א] בדיבור המתחיל בשאר ימות השנה. והרמב"ם ריש פרק יוד [ה"א] מהלכות מעשה הקרבנות דמפסוק זה נלמד מצוות אכילת קדשים וכתב לשון אכילה על האדם האוכל. אבל גבי פיגול דכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי ודרשין במחשב לאכול מזבח ביום השלישי הכתוב מדבר וקאי לשון אכילה על בשר הנאכל. על כן מצטרף בשני בני אדם. [ע"ע להלן סי' ת"ג]:

מנחת חינוך מצוה יט

וראייתו שם בספני יהושע שכתב על התוס' דר"י דריש קרא דכל מחמצת על ת"ז דכתיב קודם לזה שבעת ימים גם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה דקאי על תוך זמנו ופסוק לא יאכל קאי על אח"כ ונפקא אה"נ על ת"ז ולפ"ז ולאחר זמנו ע"ש א"כ ת"ז צריך להתרות בו משום לאו דכל מחמצת ואפ"ל לסברת התוס' דלאו החמור קאי על ת"ז וא"כ אפי' לדידן דקי"ל כר"א מ"מ לא יאכל מוקמינן על ת"ז לפמ"ש הר"מ פ"א ה"ז דהאוכל מחמץ בפסח כ"ש ה"ז אסור מה"ת שנאמר לא יאכל וע"ש בכ"מ ומ"ל שכתב דחמץ לא נפקא לן דח"ש אסור כמו כל האיסורין מחמת שהי' לו שעת הכושר ע"כ נפקא לן להר"מ מלא יאכל והד' עתיקים. א"כ כיון דלאו זה חמור מסברא מוקמינן לי' לת"ז אף דאין לוקין על ח"ש הא על הנאה ג"כ אין לוקין עמ"ל פ"ה מה' יסה"ת ומ"מ מוקמינן על ת"ז לסברת התוס' ה"נ. ועמ"ל שכתב לדעת הר"מ אסור ח"ש בער"פ וא"כ מצד הסברא לאו דלא יאכל על ת"ז לר"י וכל מחמצת על לאח"כ היפך מסברת הפ"י הנ"ל

מנחת חינוך מצוה יט

והנה אפ"ל כמו דאמ"ה אם חלקו בחוץ פטור כיון דחידוש דעצמות וגידין מצטרפין א"כ אין לך בו אלא חידוש דוקא אי אכלו בב"א אבל בכא"פ אינו מצטרף ע' סוף גה"נ ובפרמ"ג סי' מ"ה דגם בגה"נ דחידוש הוא דאין בגידין בנ"ט והתורה אסרתו ג"כ דינא הכי ע"ש א"כ כאן נמי באכל חמץ שנפסל מאכילת אדם או שאור דא"ר לאכילה אף דהתורה חייבה אותו מ"מ חידוש הוא א"כ דוק' בב"א אבל חלקו בחוץ פטור ע"ל מצות גה"נ ולקמן הקשתי ע"ז קושיא עצומה דזבחים מבואר להדי' כיון דחידוש הוא אפי' ביותר מכא"פ מצטרף ועמש"ש. עכ"פ לפי פסק הר"מ א"כ בשאור ג"כ דינא הכי דחלקו בחוץ פטור כמו בגה"נ ועפמ"ג שם שכ' דאפשר גבי גה"נ ג"כ ח"ש מותר דל"ח לאצטרופי היינו כא"פ כיון דאינו חייב בכא"פ

דחלקו פטור ע"ש א"כ ה"נ בשאור או בחמץ שנפסד כיון דחלקו פטור ח"ש מותר ובזה י"ל הר"מ שכתב כאן גבי חמץ דח"ש אסור מלא יאכל ותמהו הא בכל איסורין ח"ש אסור ולפ"מ ש"ש צריך הריבוי בשאור או חמץ שנפסד דל"ש חזי לאצטרופי ע"כ כתבה התור' לא יאכל לאסור ח"ש ובעזה"י עוד יתבאר הדברי' במקומות מפוזרים. וחמץ בפסח אסור בהנאה ג"כ ואם לוקין על הנאה עמ"ל פ"ה מ"סיה"ת ומובא לעיל בחיבורינו ואכ"מ להאריך. וכבר ידעת מה שפלפלו האחרונים בלאו דב"י אם ח"ש אסור מה"ת ועמ"ש"ל בעזה"י נ"ל דזה דוק' אם נאמר דחמץ שוה לשאר איסורין דח"ש אסור מה"ת מטעם חזי לאצטרופי א"כ בחמץ לענין ב"י ל"ש חל"א כמ"ש שאג"א א"כ אין אסור מה"ת או דוק' באיסורי אכילה כסברת הח"צ אבל לדעת הר"מ דהתורה כתבה כאן דח"ש אסור וכתבנו אף דל"ח לאצטרופי דגזה"כ הוא וכ"כ בצל"ח לענין שביעי של פסח דאכל קודם הלילה ח"ש דלחל"א מ"מ אסרה תורה בחמץ או איזה תי' אחר עכ"פ כאן גזה"כ היא א"כ לדידן דקי"ל כב"ה דזה וזה בכזית והטעם דילפינן ביעור מאכילה ע' בביצה א"כ גם לענין ח"ש ילפי' ג"כ ביעור מאכילה כמו אכילה ח"ש אסור אף דל"ש חל"א ככל האיסורין כמ"ש ומ"מ גזה"כ הוא א"כ לענין ב"י ג"כ בשלמא אי אמרינן חמץ שוה לשאר איסורין א"כ האכילה רק מצד הסבר' כמו שאר איסורין או משום דחל"א או לשאר טעמי' א"כ ל"ש לאקושי ב"י לאכיל' כי בב"י ל"ש סברה הנ"ל אבל להר"מ דכאן כתבה התורה מפורש עכ"ל דלא ילפינן מעלמ' רק גזה"כ הוא אעפ"י דל"ש סבר' הנ"ל ובפרט לפ"מ ש"ל חל"א א"כ גם לענין ב"י כיון דילפינן ביעור מאכילה שוה לגמרי לאכילה אף על גב דל"ש סברה הנ"ל מ"מ אסור כמו אכילה וילפינן לגמרי ביעור מאכילה כנלע"ד דוק בשכלך.

ולפ"ז נוכל לומר דנולד עוד פלוגת' בין ב"ש וב"ה ב"ש ס' שאור בכזית וחמץ בככותבת דלא ילפינן ביעור מאכילה א"כ ח"ש הוא מותר מה"ת דמה"ת לאסור אך דנימא כמו בכה"ת דאסור ח"ש איכא למדחי שם שייך חל"א גבי חלב ומחמץ עצמו ג"כ לא ילפי' דאפשר דוק' באיסורי אכיל' דאחשבי' כס' הח"ץ אבל לב"ה דילפינן ביעור מאכיל' לענין שיהי' שיעור פחות ה"נ ילפינן לכל הענינים לענין ח"ש נמי א"כ לב"ה ח"ש לענין ב"י נמי אסור מה"ת כיון דגבי אכילת חמץ חידשה התורה דח"ש אסור אף על גב דלא ילפינן מעלמא ה"נ לענין ביעור ילפינן כמו דילפינן שיעור קטן וע"ש בביצה ובתוס' הכלל בקיצור דאי לא הי' לימוד חדש כאן דח"ש אסור רק מכל חלב שכ' תוס' יומא דלא ילפינן שאר איסורים מחלב רק משום דחל"א א"כ מצד הסבר' מרבינן כל האיסורים א"כ בחמץ דילפינן מחלב מצד חל"א ובב"י ל"ש זה אף דילפינן ביעור מאכילה לענין שיעור קטן מ"מ לענין ח"ש דבחמץ עצמו אמרינן מצד הסבר' דילפינן מחלב והיכי דל"ש הסבר' כגון לענין ב"י ח"ש מותר אבל כיון דלהר"מ גזה"כ הוא אף דל"ש הסבר' אמרינן כאן גזרה התורה א"כ כיון דילפינן ביעור מאכילה ילפינן לכל מילי בלא הסבר' דחל"א כי בחמץ אסור ג"כ בלא הסבר' דוק ותשכח אבל לב"ש דלא ילפי' לשיעור מיעוט רק גבי ב"י צריך שיעור יותר ה"ה לענין פחות משיעור אף דבאכילה אסור מ"מ כאן צריך שיעור יותר וז"ב ופשוט. א"כ נראה לדעת הר"מ דילפי' ח"ש מלא יאכל סובר דגם לענין ב"י ח"ש אסור מה"ת דילפינן מאכילה דקי"ל כב"ה כנ"ל. וגם בלא"ה גוף סברת השאג"א דלענין ב"י ל"ש חל"א כי ל"ש כא"פ דא"ע למפרע איני מבין דלמא מצטרף אף לזמן מרובה דגזה"כ שלא יהי' כזית חמץ ברשותו בפסח ואם הי' ח"ז תחלת פסח ונשרף ואח"כ הי' לו עוד ח"ז אפשר דעובר כמו צרוף מעילה וכן במלאכת שבת עפ"מ ג' בפתיחה וצל"ע. והנה אפ"ל לדעת מהרש"ל ומהריב"ל בתוס' שבועות סוגי' דכולל והובאו ד' במ"ל פ"ה מה' יסה"ת ופ"ה מה' שבועות דלר"ש דסובר כ"ש למכות לוקין ג"כ על שלכד"א דכ"ש הוי שלכד"א ובמ"ל תמה ע"ד הא ר"י ס"ל ח"ש אסור מה"ת ומ"מ שלכד"א אינו אסור מה"ת לשיטת הרבה ראשונים והשעה"מ פ"ה מה' יסה"ת תי' דבשלמא ח"ש לר"י דהטעם הוא דחל"א אם כן שלכד"א ל"ש זה ע"כ אינו אסור מה"ת כלל אבל לר"ש כ"ש למכות וגזה"כ הוא א"כ שלכד"א נמי ע"ש. א"כ נראה להר"מ דכאן הוא גזה"כ מלא יאכל דח"ש אסור מה"ת אף דל"ש חל"א כמ"ש"ל א"כ שלכד"א נמי איכא איסור תורה אך אין לוקין כמו דאין לוקין על ח"ש אף גבי חמץ כמבואר בר"מ כאן אבל איסור תורה כמו ח"ש א"כ אם עירב דבר מר עכ"פ איסור תורה יש או חמץ שנפסל מאכילת אדם ומ"מ ל"א בש"ס ה"מ בחמץ כיון דלא לקי ואצ"ל כמו המק"ח מחמת עשה דתשבייתו עמ"ש"ל רק מחמת לא יאכל ועמ"ל פ"ה מה' יסה"ת וע"ש בר"מ הט"ו ומלוגמא מחמץ וע' באחרוני' וצריך חיבור מיוחד לביאור הענינים וע' פסחים סוגיא דחדש יותץ ופי' ואחרוני' ושעה"מ ובתוס' פסחים כ"ח לענין מה שחלקו בין ע"ז ובין חמץ ולפ"מ ש"ל לענין ביעור דח"ש אסור וכן לענין שלכד"א מחמת לא יאכל א"כ בע"פ ל"ש זה דעל ע"פ לא כתב לא יאכל א"כ שלכד"א הו"ל כשאר איסורים להסוברים שאינו אסור מה"ת וכן א"ע בב"י להסוברים דבע"פ עוברים בב"י בח"ש אין כאן איסור תורה כלל וכן אם אכל שאור ח"ש כיון דחלקו פטור א"כ אין איסור מטעם חל"א ולא יאכל לא קאי על קודם פסח וכ"ד המ"ל לענין ע"פ ח"ש לס' דהיתה לו שעת הכושר עיין בדבריו וכן לסברתינו הדינים ג"כ משתנים מער"פ לפסח כמ"ש. אך באמת י"ל כסברת התוס' לענין הנאה אף דלא יאכל קאי על ת"ז מ"מ לא נחלק ביניהם א"כ לענין זה נמי כל הדינים המסתעפים מלא יאכל קאי ג"כ על ער"פ דלא נחלק ביניהם וצ"ע על הרלב"ח ומ"ל שכתבו בפשיטות דח"ש מותר לסבר' זו א"כ התוס' בעצמם סתרי אהדדי.

שו"ת אחיעזר חלק ג סימן ה"ה (ה) וראית'

(ה) וראיתי במנחת חנוך במצוה י"ט שחידש דאפ"ל כמו באבר מן החי חלקו בחוץ פטור כיון דחידוש הוא דעצמות וגידין מצטרפין, א"כ אין לך בו אלא חידושו ודוקא אם אכלו בב"א = בבת אחת = אבל בכדי אכילת פרס אינו מצטרף, ה"ה בשאור דחלקו בחוץ פטור, ולמש"כ הרמב"ם דגם בחמץ חייב אם נפסל מאכילת אדם חידוש הוא ודוקא בב"א אבל בכא"פ = בכדי אכילת פרס = אינו חייב, ועפ"ז מיישב מש"פ הרמב"ם בפ"א מה' חו"מ דחצי שיעור אסור מה"ת מקרא דלא יאכל דלהכי איצטרף קרא משום דלא חזי לאיצטרופי דאינו חייב בכא"פ יעו"ש. ובזה הי' מקום לומר במאי דפליגי בירושלמי נזיר פ"ו בכזית מצה שחלקו יעו"ש, משום דס"ל דאינו יוצא ידי חובת מצה אם לא הי' מחוייב בשעור אכילה משום בל תאכל חמץ, וכמו שאמרו כל שאי"ח על חימוצו כרת כו' וס"ל להירושלמי דה"נ בשיעור אכילה בעינן שיהא חייב עליו אם הי' חמץ, ועי' במג"א ס' תמ"ה ס"ק ד' דלכתחילה צריך לאכול ביחד וכ"מ בחולין ד' ק"ב דצריך לבלוע ביחד, ויש מקום לד' המ"א ע"פ שיטת הירושלמי. אולם באמת הדבר מתמיה לומר בחמץ דאי"ח בכא"פ דהרי מפורש בפסחים מ"ד לגבי חמץ כזית בכא"פ, וכ"פ הרמב"ם בפ"א מה' חו"מ ה"ו דאם אכל כזית חמץ בתוך התערובות

בכדי אכילה ג' ביצים לוקה מה"ת, הרי מפורש דחייב מלקות בחמץ בכא"פ, וכיון דמפורש כן בחמץ מיני' דגם בשאור הדין כן דהא לענין אכילה כ"ע לא פליגי דשואר שאור לחמץ, וכמו דבשיעור אמרו דב"ש מודה ה"ה בשעורי אכילת פרס ופשוט.

שו"ת מרחשת ח"א סימן נב סעיף ה אות א

א ולפי שיטת הר' חיים כהן שבתו"י ביומא (ד' פ"א ע"א) נלע"ד לחדש שבתרומה ח"ש מותר מן התורה אף לר"ו, ע"פ מה שאמרתי מכבר בפלוגתת ר"ו ור"ל אם ח"ש אסור מה"ת, דר"ו ס"ל דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי איסורא הוא דקאכיל ור"ל ס"ל אכילה בעינן וליכא, כמבואר ביומא (ד' ע"ד ע"א) ולענ"ד נראה דר"ו ור"ל אזלי לשיטתייהו בחולין (ד' ק"ג ע"ב), דר"ו ס"ל דהנאת גרונו בעינן משו"ה היכא דבלע חצי זית והקיא וחזר ובלע חייב הא נהנה גרונו ככזית, ור"ל ס"ל דאכילה במעיו בעינן ובמעיו הא ליכא כזית שלם יעו"ש, וזה נראה לי גם פלוגתייהו בח"ש, דר"ו דס"ל דאם בלע ח"ש והקיא וחזר ובלעו חייב משום דהנה גרונו בכזית, משו"ה ס"ל דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי, כלומר דאותו ח"ש שאכל גם הוא ראוי להיות שיעור שלם היכא דהקיא וחזר ובלעו, והח"ש גופיה ראוי להצטרף ולהעשות שיעור שלם ונמצא שהוא בעצמו איסור בעצם מבלי הצטרפות אחר עמו, והיינו דקאמר איסורא הוא דקאכיל, כלומר שהוא בעצמו אסור משום דעל ידו לבד יוכל להתחייב מלקות, והוי שפיר חזי לאיצטרופי. אבל ר"ל ס"ל אכילה במעיו בעינן דצריך שבמעיו ימצא כזית שלם, א"כ לא חזי הח"ש הזה להצטרף עם עצמו לשיעור שלם, כיון דס"ל דהקיא וחזר ובלעו פטור, משו"ה ס"ל דמותר מן התורה משום דלא חזי לאיצטרופי ע"י עצמו, אבל מה שראוי להצטרף עם עוד ח"ש משום זה לא חשיב איסור, וכולי עלמא מודים דמשום זה לא מקרי חזי לאיצטרופי:

ועפ"י הסברתי היטב דעת הירושלמי בתרומות (פ"ו ח"א) דמודה ר"ל באיסורי הנאה יעו"ש וצ"ט למה. אולם לפמש"כ ניחא, דבאמת גם ר"ל מודה בעיקר הסברא דחזי לאיצטרופי, אלא משום דלסברתו ליכא בח"ש איצטרופי, כיון דצריך אכילה במעיו וליכא, אולם כל זה באיסורי אכילה דס"ל לר"ל דאכילה אינה אלא כשהיא במעיו אבל הנאת גרונו לא חשובה לדידיה אכילה, אבל באיסורי הנאה דמלבד איסור האכילה איכא נמי איסור הנאה, א"כ האיסור הנאה שפיר חזי לאיצטרופי דהנאת גרונו נהי דאכילה לא הוי אבל הנאה מיהא הוי, וע"י הח"ש הזה יוכל לצרף הנאת גרונו בכזים ע"י הקאה ובליעה, שפיר הוי ח"ש אסור מה"ת באיסורי הנאה (ומזה תהי' ראי' דשיעור איסורי הנאה היא בכזית ועינין מה שנסתפקו כבה האחרונים ז"ל) והוא לדעתי דבר נחמד בביאור דברי הירושלמי:

ב ומעתה לפי מה שהסברתי עיקר סברת ר"ו דח"ש אסור מה"ת הוא מטעם שראוי להצטרף ע"י הקאה ובליעה, לפי"ז לדעת הר"ח כהן שהבאתי לעיל דס"ל דבתרומה כיון שבלעה אף שחזר והקיא שוב אינה חשובה עוד תרומה משום שכבר נתחללה ולא דמיא לשאר איסורין, א"כ ח"ש של תרומה לא חזי עוד לאיצטרופי ע"י הקאה ובליעה, כיון שע"י הבליעה הראשונה כבר נתחללה ואינו עוד מתחייב עליה, א"כ לפי"ז ח"ש של תרומה מותר מן התורה אף לר"ו כיון שלא חזי לאיצטרופי וח"ש בזה אינה אסורה מה"ת אלא מדרבנן כמו לר"ל בשאר איסורין:

שו"ת חתם סופר חלק ז סימן מב ד"ה להבין כל

להבין כל זה, נקדים פסק הרמב"ם פ"א מה' חמץ ומצה הל' ז', האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנאמר לא יאכל חמץ. ועיין שם בנושאי כליו, וביותר במשנה למלך, שהרבו להקשות תיפוק ליה דבכל התורה כולה ילפינן איסור חצי שיעור מכל חלב כמבואר ריש פרק יום הכפורים [יומא ע"ד ע"א], ע"ש, ובמשנה למלך הוסיף ביאור, שהרי אפילו לענין שבועות ונדרים פסק הרמב"ם לאיסור אפילו חצי שיעור⁴ והרבה פוסקים חולקים שם משום דאי אפשר למילף שבועות ונדרים מחלב, עיין בר"ן פ"ג דשבועות [כ"ב ע"א ד"ה ולענין פסק הלכה], ואפילו הכי פוסק שם הרמב"ם דאסור מן התורה, מכל שכן דאית לן למילף חמץ מחלב, ולמה לי קרא לא יאכל: עוד הקשה לי למדן מופלג אחד זה ימים לא כבירים, דלהרמב"ם לא ימנע אחד משניהם, או דנימא לחזקי' דיליף מלא יאכל איסור הנאה, אם כן לא דריש מני' חצי שיעור, וקשה (דריש) [דברישי] פרק כל שעה [כ"ג ע"ב] קאמר מאי ביניהו, נימא דחצי שיעור איכא ביניהו. ואי נימא דלחזקי' נמי ילפינן מני' חצי שיעור דתרווייהו שמעית מני' חצי שיעור ואיסור הנאה, אם כן בבבא קמא מ"א [סוע"א] דקאמר הש"ס גבי שור הנסקל לכתוב לא יהנה, תיפוק ליה דאצטריך לאסור חצי שיעור לכולי עלמא דליכא למילף מחמץ וחלב דמה להנך שכן כרת. ואין לומר דמלא יהנה נמי משמע חצי שיעור (אם) [דאם] כן פשיטא דלא מצי למכתב לא יהנה דאז הוי לוקין אחצי שיעור, אבל מלא יאכל משמע אכילה בכזית דוקא רק משינוי לשון מוכח איסורא בעלמא:

לתרץ כל זאת נקדים תוס' בשבועות כ"ז ע"ב ד"ה אם נשתייר הימנו כזית, העלו, דבנשבע על הככר שלא יאכלנה ואכלו כלו והשאר פחות מכזית [חייב] כאלו אכלו כלו, ונתלו שם בלשון הש"ס, וכן פסק בש"ע י"ד סימן רל"ח ס"י ע"ש. ובספר תורת חיים [שם, הו"ד בש"ך סק"ג] פליג אהתוס' וש"ע, ע"ש. ולפע"ד להוכיח כשיטת התוס' והש"ע, דהנה פסק שם עוד בש"ע דאסור לאכול מאותו הככר אפילו כל שהוא משום חצי שיעור, ע"ש, והקשה הש"ך שם [סקי"ב], אם כן מאי טעמא פסק שם דאם נשבע אח"כ שלא אוכל ככר זה חלה השבועה השניה דשבועה שלא אוכלנה משמע כולו ואם כן כשנשבע אחר כך שלא אוכל, משמע אפילו בכזית ממנו, והשתא לדעת הש"ע הא נאסר גם בתחלה בכל שהוא משום חצי שיעור ושמעי' לי' להש"ע דאין שבועה חלה על חצי שיעור:

ולפע"ד ליישב, דהנה הר"ן פ"ג דשבועות האריך והעלה, דודאי אי אפשר ללמוד שבועה מחלב לאסור חצי שיעור אלא משום דאמרינן זיל בתר טעמא, דעיקר טעמא משום חצי לאצטרופי, ואם כן זה שייך בכל האיסורין, עיין שם שהאריך. והשתא לא קשה מידי קושית הש"ך, דנהי כשנשבע שלא אוכלנה כולו נאסר גם בחצי שיעור הואיל וחזי לאצטרופי, מכל מקום אי יארע שיאבד וישרף קצת מהככר או יבא אחר ויאכלנו, אם כן החצי הככר הנותר מותר לו לאכול לתחלה, דהשתא לא שייך חזי לאצטרופי שהרי אינו חייב עד שיאכלנו כולו וזה אי אפשר שכבר נשרף ונאבד קצת ממנו, ואם כן

אהני שפיר שבועה בתרא שלא אוכל, דמכל מקום אסור לאכול משום שבועה אחרונה דמחייב אכל זית זית ממנו, ולא קשה מידי ואתי שפיר:

ומעתה מוכרח כדעת התוס' והש"ע דלא כתורת חיים, דאי לא תימא הכי אכתי תקשי בהיפוך, מאי טעמא פסק שם בס"א בנשבע תחלה שלא אוכל ואח"כ שלא אוכלנה, לא חיילא שבועה שניה שכבר נאסר בכל כזית זית משבועה ראשונה ע"ש, והוא ממתניתין דשבועות כ"ז ע"ב ע"ש, וקשה אמאי לא תחול, הא אם אירע שעבר על שבועתו הראשונה ואכל כמה זיתים מהככר עד שלא נשאר ממנו כי אם חצי זית, הי' מותר לו לאכול אותו חצי זית לכתחילה דלא חזי תו לאצטרופי ואותן העבירות שעבר כבר עבר, אבל השתא אהני שבועה שלא אוכלנה שלא יאכל אותו חצי זית גם כן שאם כן יעבור על שלא אוכלנה, אלא על כרחך כהתוס' והש"ע דמכיון שלא נשתיר זית שלם הוה לי' כאלו אכלו ככר כלו ולכן לא חייל לא אוכלנה על לא אוכל:

ואולי סבירא לי' להתורת חיים כדעת הראב"ד ז"ל⁵ דסבירא לי' לחלק בנשבע שלא לאכול מצה באמצע השנה אף על פי שפורט בהדיא לילי פסח גם כן מכל מקום חייל בכלל, מה שאין כן בעומד בליל פסח אינו חל משום שאי אפשר להתחיל קיום שבועתו עד שיעבור תחלה על מצות עשה דמצה בליל פסח שעליה מושבע ועומד, מה שאין כן באמצע השנה שתחלת קיום שבועתו בהיתר, מהני כולל אפילו לילי פסח, ואם כן הכי נמי כיון דאי אפשר לשבועת אוכלנה שתחול עד שיאכל באיסור [ויעבור על שבועת] שלא אוכל, וכהאי גוונא לא מהני כולל כנ"ל. אמנם התוס' פליגו להדיא אשיטת הראב"ד הנ"ל, עיין בחק יעקב סימן תפ"ה [סק"א], ועיין בשבועות כ"ד ע"א תוס' ד"ה אלא הן וכו', וק"ל⁶ והן הנה דברי הרמב"ם באמת, דודאי לא גרע חמץ מכל איסורין שבתורה דמצינו למילף מחלב, דזיל בתר טעמא דחזי לאצטרופי והאיכא, אלא דזהו דוקא בשארי איסורין סגי בהאי טעמא לחוד, אמנם בחמץ שאינו אסור אלא לזמן ידוע ואחר כך שרי, אם כן ביום ז' של פסח ברגע אחרונה מהיום הי' מותר לאכול חצי שיעור חמץ לכתחילה, דלא חזי תו לאצטרופי כיון שאי אפשר לאכול חצי זית אחר עוד היום, ואף אי נתעקש דמכל מקום אפשר שיאכל עוד חצי זית עם זה בבת אחת ואם כן איך יתנהו [לחצי זית זה] לתוך פיו הא חזי לאצטרופי עם חצי זית אחרת בבת אחת, גם זה אינו, דמכל מקום משכחת ליה באוכל מצה עם חצי זית חמץ כל כך הרבה מצה עד שאין בית הבליעה מחזיק יותר בפעם אחת, והוא סוף היום באופן שאחר גמר הבליעה תהי' לילה, אם כן לא חזי כלל לאצטרופי, וזה לא מקרי תערובת חמץ אף על פי שאוכל גם כן מצה עמו, דכיון שהחמץ בעין אלא שנותנו לתוך פיו עם מצה, זה לא מקרי תערובות, ועל זה מהני לן קרא דלא יאכל, ואתי שפיר⁷

והשתא מיושב ממילא קושית הלמדן בשני אופנים, או דנימא דלחזקי' תרתי שמעינן מלא יאכל איסור הנאה וחצי שיעור, ואפילו הכי מקשה הש"ס בבבא קמא לכתוב רחמנא לא ינהו, דדוקא גבי חמץ איצטריך קרא מה שאין כן בשור הנסקל ילפינן מטעמא דחזי לאצטרופי כמבואר, וזהו אמת שהרי הרמב"ם פסק כחזקי'. ואי בעית אימא דלחזקי' אין הכי נמי דלא ילפינן מיני' אלא איסור הנאה ולא חצי שיעור, ומכל מקום לא בעי הש"ס למימר הך איכא ביניהו בין חזקי' לר' אבהו, דממה נפשך, אי אליבא דר' יהודה הא אית לי' בפסחים כ"ח ע"ב דחמץ לאחר זמנו נמי אסור, ואם כן כיון דחמץ אסור לעולם, שוה הוא לשאר איסורים דלעולם חזי הוא לאצטרופי עם חמץ שעבר עליו הפסח, ואי לר' שמעון דמתיר שם חמץ לאחר זמנו, הא לדידי' בלאו הכי כל שהוא למלקות בכל איסורים שבתורה [שבועות כ"א ע"ב], ועל כרחך צריך לומר דסבירא ליה כר' שמעון בחמץ לאחר זמנו וכר' יהודה בכל שהוא למלקות, לכן עדיפא מיני' משני חולין שנשחטו בעזרה איכא ביניהו מה שאין כן לדינא דקיימא לן חמץ לאחר זמנו מותר, שפיר כתב הרמב"ם מלא יאכל כנ"ל, ודו"ק: היוצא מדברינו אלו, דבכל איסורים שבתורה היכי דלא שייך חזי לאצטרופי כגון בשבועה בחצי זית האחרון, שרי אפילו לכתחלה, מה שאין כן חמץ אסור בכהאי גוונא. ויש לתת טעם לזה, דידוע מה שכתב הרמב"ם בהל' מלכים [פ"ט ה"י] כי לא נאמרו שיעורים אלא לישראל ולא לבן נח כי השיעורים הלכה למשה מסיני הם ולא ניתנו לבן נח, לכן כל מה שנאסר לבן נח אסור אפילו בכל שהוא. והנה ישראל במצרים הי' להם דין בן נח, אפילו למאן דאמר ישראל קודם מתן תורה דין ישראל להם, היינו אבותינו הקדושים ששמרו כל התורה עד שלא ניתנה, וכן ישראל אחר צאתם ממצרים אבל במצרים משוקעים במ"ט שערי טומאה ועבדו ע"ז ועל כן נקראת גאולת מצרים חוזק יד וזרוע נטויה, מה שאין כן שארי געולות /גאולות/, דבקיבוץ גליות כתיב [ישעי' מ' י'] שכרו אתו ופעולתו לפניו, שהקב"ה יבוא ללחום עם השרים שלמעלה ע"י שחר הצפון לצדיקי ישראל, מה שאין כן אז שהיו ערום וערי' היתה הגאולה בחזקת יד, והיו ממש כבני נח ונאסר להם חמץ אפילו בחצי שיעור כדין בן נח - והואיל וחייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ולזכור גם כן תוקף הנס שהיתה הגאולה בחוזק יד כי עובדי עבודה זרה היו אבותינו ונידונו כבני נח, על כן נאסר לנו החמץ גם כן בכל שהוא, שהוא לזכור יום צאתינו מארץ מצרים:

וזהו פירוש הפסוק שהתחלנו בו, ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו' כי בחוזק יד הוציא ה' אתכם מזה, פירוש בחוזק יד בלי מצות, והייתם נידונים כבני נח, על כן לא יאכל חמץ אפילו כל שהוא כבן נח, ואתם בני ישראל לדורות עולם היום אתם יוצאים, יהיה בעיניכם כאלו יצאתם היום מארץ מצרים כמ"ש למעלה על פי מאמר חז"ל, והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו' ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה, ויפה פירש במכילתא כעבודה שעבדת במצרים כן עשה לדורות ממש, לאסור אפילו בכל שהוא, וק"ל: